Hører arbejdersport fortiden til?

- et forsøg på at afdække nogle af sportens udviklingstendenser for forskellige sociale lag.

Af Kelvin Baadsgaard, Leif Emerik, Jann Hansen, Hans Henrik Hansen, Uffe Petersen og Per Alex Sørensen.

Sport er en vigtig bestanddel i mange menneskers hverdagliv. I deres livsmåde.

I Socialforskningsinstituttets store fritidsundersøgelse fra 1975[1] angiver ca. 1/3 af den voksne befolkning, at den dyrker sport. I 1974 angav op mod 3/4 af de 14-15 årige i Silkeborg kommune[2], at de dyrker sport, og i den seneste danske undersøgelse af 9-12 åriges adfærd[3], viser det sig at ca. 85% af de 9-12 årige dyrker sport, og over 90% ser sport i TV.

Sporten er en del af vor kultur. Et område for udvikling af færdigheder og for udvikling af sociale relationer, men er den også en del af en arbejderkultur? Findes der specifikke måder at dyrke sport på og specifikke måder at konsumere sport på, som er karakteristiske for arbejderklassen?

Arbejdersportens historie i Danmark følger i store træk de udviklingsfaser for den danske arbejderkulturs historie, som Svend Aage Andersen opstiller i sin indlende artikel i denne årbog. Før midten af 1880'erne stod arbejderklassen uden for idrætslige sammenhænge. De første arbejderidrætsklubber dannedes fra dette tidspunkt (Arbejdernes Bycycle Club (ABC) dannedes i 1894, Arbejdernes Idræts klub (AIK), København 1895) AIA, Århus, i 1918 og AIK, Aalborg, i 1919.

I arbejderidrætsklubberne var der ansatser til en arbejderkultur, både fordi man forsøgte at danne et alternativt socialt udfoldelsesrum forbeholdt arbejdere, og fordi man i nogle af klubberne forsøgte at lægge vægt på andre sider af sporten end det konkurrende Dansk Idrætsforbund.

> »Vi ser ikke Cykelsportens Ideal i at jage afsted på selvmorderisk vis, således som det sker i de andre Foreninger«[4]

I 1929 samledes arbejderidrætsklubberne i Dansk Arbejderidrætsforbund (DAI), som tilsluttede sig Sozialistische Arbeiter Sport Internationale (SASI). DAI blev imidlertid aldrig til noget reelt alternativ til DIF. De største arbejderidrætsklubber var medlem både af DAI og DIF og meldte sig ud af DAI, da det kom til et brud mellem de to forbund i 1931. Antallet af aktive idrætsudøvere i DAI oversteg på intet tidspunkt 8000 mens DIF i midten af 30'erne havde henved 100.000 medlemmer.

Fra midten af 30'erne nærmede DAI sig mere og mere DIF og blev fra 1943 optaget som specialforbund i DIF.

Omend der således var ansatser til en arbejdersport, som stod i modsætning til det borgerligt dominerede Dansk Idræts Forbund, blev det ved ansatserne. Bl.a. fordi de største arbejderidrætsklubber stort set fungerede som almindelige »rene« idrætsklubber på DIF's betingelser, og fordi Socialdemokratiet ikke støttede de forsøg, der var på at bryde med DIF (før man i 1929 af frygt for at kommunisterne skulle organisere arbejderidrætsklubberne i Rote Sport Internationale (RSI) måtte danne DAI)[5]

Nu behøver en evt. arbejderspotskultur jo ikke kun at være knyttet til specielle arbejderidrætsklubber under fælles ledelse i DAI. Der findes givetvis arbejderkulturelle ansatser blandt de aktive i sportsklubber, som ligger i arbejderkvarterer og blandt disse klubbers tilhængere.

Der findes imidlertid ikke danske undersøgelser, som tager fat på dette felt. Niels Kayser Nielsen slår i Den jyske Historiker nr. 19-20[6] til lyd for at den engelske kulturmarxismes forskningsmetoder tages i anvendelse også i danske sportskulturanalyser. Vi kan kun tilslutte os synspunktet: der mangler kvalitative analyser, som beskriver hvordan sporten har været og er en del af hverdagen. En slags sportsforskningens Dag Solstad eller Hans-Jørgen Nielsen.[7]

Men selv om sådanne ansatser måske kan findes også i dag, vil vi i det følgende forsøge at redegøre for hvordan den generelle udvikling inden for sporten, og i det samfund hvor sporten er integreret, bevæger sig i forhold til de sociale klasser.

Og det er efter vor mening ikke en udvikling mod en sport i arbejderklassens interesse endsige med arbejderkulturelle elementer.

Vi vil for det første se på den aktive sportsudøvelse, for det andet vil vi se på det passive konsum af sport, og for det tredie vil vi se på den sportsideologi, som kommer til udtryk gennem statsapparaternes tiltag. For det fjerde vil vi runde af med et bud på, hvad der kunne stilles op med nogle af de problemer, som artiklen rejser.

Først nogle problemer:

Det foreliggende statistiske materiale[8] er kun i ringe udstrækning velegnet til belysning af forskellige sociale klassers aktive og passive sportskonsum. Det hænger bl.a. sammen med, at de foreliggende danske undersøgelser alle benytter sig af Socialforskningsinstitutets opdeling på socialgrupper.[9] Der findes en del undersøgelser af sportskonsumet i Vesttyskland, men det være betænkeligt uden videre at overføre disse undersøgelsesresultater på danske forhold.

Endvidere gælder det, at fx. den danske arbejderidræt i stigende omfang i efterkrigstiden er blevet *afideologiseret* samtidig med, at såvel det aktive som det passive sportskonsum efterhånden er indføjet i hele det medieindustrielle kompleks som en underholdningsform, der kan være *overgribende* i forhold til klassespecifikke former for sportskonsum.

Det betyder, at vi kun kan nærme os problemstillingen i arbejderklassens

idrætskonsum, fordi de konkrete undersøgelser er uspecifikke i forhold til arbejderklassen, og fordi de mere analytisk og teoretisk profilerede tyske undersøgelser tenderer mod at lade sig fange ind af den almengørelse, som det medieindustrielle kompleks afsætter.

Det der mangler er en undersøgelse af forskydningerne i den danske klassestruktur i efterkrigstiden og i sammenhæng hermed en analyse af sports- og medieindustriens indføjning i de bevidsthedsformer, som den sociale struktur betinger. Først derigennem ville der kunne siges noget om de klassespecifikke evt. ikke-klassespecifikke træk ved sportskonsumet i et kapitalistisk samfund.

Alligevel vil vi prøve tilnærmelsesvist at indkredse problemstillingen så godt det kan lade sig gøre ud fra det foreliggende materiale.

Hvem dyrker idræt - og hvilke påvirkninger møder den aktive idrætsudøver.

Lad os begynde med at se på, hvem det er, som dyrker idræt. Et samlet overblik over den aldersmæssige fordeling af medlemmerne idrætsforeningerne i Ringsted kommune ser således ud:

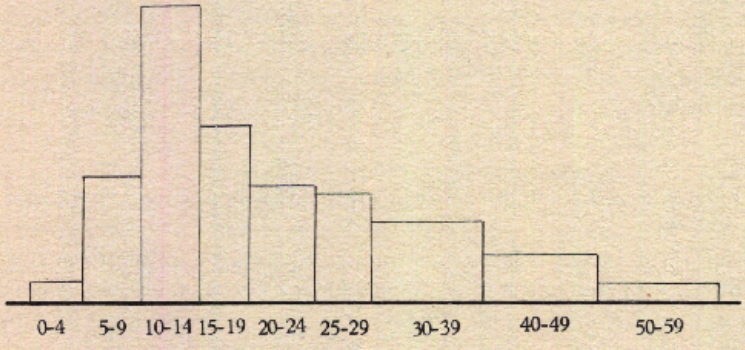

Kilde: Idræt i Ringsted - en undersøgelse af den organiserede idræt i Ringsted kommune.

Billedet fra Ringsted kommune er typisk for aldersfordelingen blandt idrætsforeningsmedlemmer.

Deltagelse i klubidræt er altså langt størst for de 10-14 årige, hvorefter der sker et forholdsvist kraftigt frafald.

Lad os endvidere se på den sociale fordeling inden dette frafald sker, og på hvor stor en del der dyrker idræt uden at være organiseret i en klub.

En gruppe ved Psykologisk Institut ved Århus Universitet gennemførte i 1974 en undersøgelse med det formål at totalbeskrive en hel årsgeneration unge mennesker: de 14-15 årige i Silkeborg kommune.[10]

Opdeles de aktive i socialgrupper, ser det således ud:

Oversigt over hvor stor en %-del af de unge aktive, som er medlem/ikke medlem af en idrætsklub, og hvor stor %-del der dyrker konkurrenceidræt vinter og sommer fordelt efter faders socialgruppetilhørsforhold.

	Aktive					
	Medl. af idrætskl.	ikke-medl. af idrætskl.	ialt	delt.i konkurr. v.	delt.i konkurr. s.	rand ford
Faders socialgr.						
Socialgr. I	41	46	87	35	50	7
Socialgr. II	44	36	80	37	41	10
Socialgr. III	45	30	75	41	43	25
Socialgr. IV	46	23	69	38	40	30
Socialgr. V	39	30	70	29	34	20
Andet/uoplyst	32	43	75	32	24	5
% af alle	43,3	30,4	73,7	36,3	38,5	100
N	266	187	453	223	237	615

Af tabellen kan trækkes nogle tendenser ud:

- at der er en meget stor %-del af denne aldersgruppe, som dyrker idræt: her næsten 74%

- at børn af forældre fra de laveste socialgrupper er svagt underrepræsenteret i den organiserede idræt, og at de i mindre omfang deltager i konkurrence (et tydeligere billede var kommet frem, hvis f.eks. børn af ufaglærte arbejdere var valgt ud)

- at kun ca. halvdelen af de aktive deltager i konkurrencer

- at 3 af 7 aktive ikke er organiseret i en idrætsklub.

Hvad er det, som gør idrætten så attraktiv for unge op til 14-15 årsalderen?[11]

For at finde ud af det vil vi kort se på børns hverdagsliv. I *skolen* går størsteparten af tiden med at sidde stille (så vidt muligt) og indlære teoretisk stof. Samtidig er der en indbyrdes konkurrence om at få de bedste karakterer og om lærerens gunst. For dem, som klarer dette spil, er skolegangen vel til at holde ud. For mange (og især børn fra de lavere sociale lag) er skolen ensbetydende med daglige nederlag og utryghed i undervisningssituationen. *Fritiden* tilbringes måske på institution, ved TV-kiggeri eller ved andre former for konsum. En mindre og mindre del af fritiden går med leg med andre børn (og med voksne). Dels fordi massemedierne vinder frem, dels fordi de voksnes arbejdssituation ofte vanskeliggør kontakten med børnene.

Vi har samtidig en forholdvis veldokumenteret viden[12] om, at det er afgørende for barnet:

- at udvikle evnerne til social og følelsesmæssig kontakt (evnerne til at sætte sig ind i andres situation)

- at udvikle egne færdigheder.

Denne udvikling foregår i høj grad i situationer, hvor man på lige fod og sammen med andre fremstiller materielle genstande, som dækker et behov i samfundet. Derved opnår man for det første konkret at kunne måle sin egen færdighedsudvikling ved betragtning af den fremstillede genstand, for det andet at lære samarbejde med andre under fremstillingen, for det tredie at få andres vurdering af ens færdighed (gennem den fremstillede genstand) og vel at mærke en vurdering som, når den kommer fra dem man har samarbejdet med, bliver givet ud fra et virkelighedsbillede og med et sprog, som man kender, og for det fjerde at føle sig som en del af en større samfundsmæssig helhed, fordi den fremstillede genstand dækker et samfundsmæssigt behov.

I voksenverdenen vil eksempler på sådanne situationer kunne være en snedkers fremstilling af en vanskelig håndværksmæssig detalje - som lykkes, og som anerkendes, eller madlavning hvor man på den ene side kan vurdere arbejdsresultatet selv og på den anden side få reaktioner fra dem, man har lavet maden sammen med, og dem der spiser maden.

Det drejer sig med andre ord om medvirken ved fremstilling af brugsværdier i arbejdssituationer som kræver selvstændighed, varierer, kræver kvalifikationer og udvikler kvalifikationer og som er overskuelig bl.a. i kraft af den fremstillede genstands overskuelighed og i kraft af at fremstilleren selv tilrettelægger processen.

Børn *kunne* opleve en sådan fremstilling af brugsværdier gennem børnearbejde (arbejdet skal her forstås som ovennævnte fremstilling af brugsværdier), gennem skolen, gennem arbejde sammen med forældrene eller de kunne efterligne situationerne gennem leg med andre børn.

I vores samfund har børn imidlertid ikke nogen praktisk funktion. De er

ikke nødvendige, hverken som arbejdskraft eller til at overtage forældrenes livsværk eller passe forældrene, når de bliver gamle. Og forældrene har ikke tid til at lave noget sammen med dem.

Den mindst ressourcekrævende »løsning« for forældrene er at erstatte egen indsats med konsum (TV, tegneserier, tøj, etc.)

Hverken skolen eller forældrene kan honorere børns behov for social og færdighedsmæssig udvikling. Det har idrætten derimod nogle muligheder for.

Igennem idrætsudøvelsen fremstilles ganske vist ikke direkte en genstand, men man udfører en præstation, hvorved man kan iagtage at egne færdigheder udvikles og opleve at ens »produkt« anvendes af andre. Man oplever med andre ord sig selv i et socialt fællesskab.

Idrætten kræver selvstændighed, varierer, kræver kvalifikationer og udvikler kvalifikationer, og den virker overskuelig. Dertil kommer, at idrætten virker dragende (fascinerende) bl.a. fordi forløbet og udfaldet er uforudsigeligt, og idrætten giver mulighed for kropskontakt og fysisk udfoldelse. Derfor er idrætten blevet så populær i takt med at behovene for social og færdighedsmæssig udvikling ikke opfyldes i den øvrige hverdag (og i takt med den øvrige hverdags stigende forudsigelighed og reducerede kropsudfoldelse).

Hvorfor er så ikke alle medlem af en idrætsklub?

Det er under halvdelen af børnene op til 14-15 års alderen, som er medlem af en idrætsklub, og dette mener vi har to hovedårsager. For det første er der en tærskel som skal overvindes, før man melder sig i en klub. Tilskyndelsen dertil kommer ofte fra skolelærere, forældre og kammerater. For børn fra de lavere sociale lag er tilskyndelsen fra forældrene imidlertid mindst kraftig (bl.a. fordi færre af forældrene selv har dyrket idræt).

For det andet er de normer, børnene møder i idrætsklubben ofte de samme som f.eks. i skolen. Det drejer sig om at blive nr. 1. Derfor vil start i en idrætsklub for en del være forbundet med personlige nederlag. Der skal så igen støtte fra forældre, m.fl. til, for at barnet bliver i klubben. Også her er støtten mindst fra hjem fra lavere sociale lag.

Vi kan groft sige, at aktivitetstærsklen ikke overvindes fordi de tilstrækkelige ressourcer ikke findes i det sociale miljø. Hvem fanden har kræfter til at tage sig af ungens problemer efter 8-10 timers monotont arbejde.

Kulturelle påvirkninger i idrætsklubberne.

Nu er der andre normer og regler i idrætsklubberne end dem, der udspringer af præstationskravene.

Lad os derfor stikordsmæssigt forsøge at skyde os ind på, hvad det er for et kulturelt miljø, der eksisterer i en idrætsklub, og de krav der stilles. Nogle af de ord som går igen ved beskrivelser af idrætsmiljøer er: konkurrence, sammenlignelighed, fair play, disciplin, folkelighed, puritanisme, adskillelse mel-

lem kønnene, ceremonier, autoritetstro, kammeratskab, medbestemmelse, systematisering, professionalisering.

Idrættens normer svarer nøje til de normer, som hersker i det omgivende samfund.

Feudaltidens idræt var præget af ydre normer og ceremonier, som understregede feudalherrens magt.

Samtidig med handelskapitalens opstigen kommer også begreber som fair play og puritanisme ind i idrætten.

Sammen med bøndernes opgør med godsejere og officerer kommer den folkelige idræt (f.eks. Lings gymnastik med en folkelig grundskoling som formål).

Endelig modsvares den moderne sport af den industielle produktion under kapitalismen, hvor konkurrence (på bekostning af andre) og grænseløs rekordjagt er dominerende.[13]

De normer, som er gældende i idrætten i dag, består således både af en arv fra tidligere epoker (ceremonier, puritanisme, fair play og til dels også folkelighed og medbestemmelse) og normer, som svarer til det senkapitalistiske samfund (systematisering, professionalisering).

Arven fra de tidligere epoker er naturligvis fortsat medbestemmende for de kulturelle påvirkninger, som medlemmerne udsættes for i idrætsklubberne, men i en analyse af i hvilken retning idrætten bevæger sig i dag (eller bliver bevæget) er den afgørende faktor samspillet med den kapitalistiske produktion. Det giver sig følgende udslag.[14]:

Sporten sælges som underholdning og tilpasses underholdningsformen (jvf. f.eks. den amerikanske form for europæisk fodbold). For at blive afsat som underholdning må idrætten vise sig fra sin forbrugervenlige side. Idrætten bliver *visualiseret.*

Sportsrekvisitterne sælges som varer. Idrætten bliver investeringsobjekt for erhvervslivet og sportsstjerner anvendes som reklameobjekter (som sandwichmænd eller som beviser for produktets fortræffelighed). Idrætten *kommercialiseres.*

Sejr for enhver pris bliver det overordnede princip.

Især det sidste er interessant for de kulturelle påvirkninger i en idrætsklub. Konsekvent fulgt op betyder det nemlig, at der skal ske en udvælgelse af og satsning på de bedste så tidligt som muligt, at træningen skal systematiseres, at disciplinen hos spillerne skal udvikles (så langt at man f.eks. begår bevidste ulovligheder), og at der skal investeres i de bedste rekvisitter. Der sker med andre ord en *professionalisering* af idrætten, som giver sig udslag i ændringer i organisationsformerne i klubberne (i retning af mere magt til ledere, som ved noget om management og effektiv organisationsopbygning), flere uddannede trænere med sport som levebrød, videnskabelig forskning i træningssystemer, rekvisitter og biologiske hjælpemidler samt flere hel- og halvprofessionelle sportsudøvere.

Og der sker en *instrumentalisering* i selve idrætsudøvelsen, hvor udøveren

bliver instrument for træner/ledere med det formål at få skabt eliteidrætsfolk.

En sådan udvikling har været i gang længe f.eks. inden for dansk fodbold, hvor der inden for de sidste 10 år er oprettet eliteturneringer for juniorer, drenge og endnu yngre årgange, og hvor talenter helt ned til 10 årsalderen kapres af de største klubber.

Der sker også en instrumentalisering af sporten som sådan. Sporten anvendes som politisk instrument, som beskæftigelsesterapi i fritiden, som kompensation for en utilfredsstillende arbejdssituation og som sygdomsforebyggelse-.[15]

Billedet viser en tysk 1. divisionsspiller Ewald Lienen, Arminia Bielefeld, som angiveligt blev fældet af en modspiller, fordi dennes træner gav ordre dertil. (Foto: Kicker).

Frafaldet ved 15 årsalderen

Hvis børnene har meldt sig ind i en idrætsklub for at opleve socialt fællesskab og for at opøve udviklingen af egne færdigheder og egen selvtillid, er ovenstående ikke just fremmende for at de fortsætter. Især vil der for drengenes vedkommende ske et frafald omkring puperteten fordi:

- man har behov for selvstændiggørelse, men udsættes for umyndiggørelse gennem en instrumental klubtræning

- interessen for det andet køn vækkes, men kan ofte ikke imødekommes i idrætsklubberne

- man har behov for at iagttage egen færdighedsudvikling, men må i stedet konstatere, at man p.g.a. den fysiske udvikling bliver klodset
- man er ekstra sårbar over for nederlag og udsættes for en hård udvælgelsesproces

Især det sidste mener vi er afgørende. En norsk undersøgelse[16] viser, at en meget stor del af de unge, som ikke er aktive, egentlig gerne ville dyrke idræt. Årsagen til at de ikke gør det skyldes i 75% af tilfældene angst for nederlag.

Frafaldet ved puberteten går hårdest ud over børn, som i forvejen ofte er tabere andre steder (de fysisk og psykisk svage) og ofte børn fra arbejderhjem.

En anden årsag til at frafaldet har social slagside er omkostningerne ved idrætsdyrkelsen. Idrætsudstyrsmarkedet er blevet gennemkommercialiseret og monopoliseret med kolossale prisstigninger til følge.

Ovenstående kan illustreres ved følgende skema over de aktive 15-24 årige i Ringsted kommune(1980)[17]:

Tabel 2: **Oversigt over, hvor stor en del af de aktive 15 - 24 årige i Ringsted kommune som dyrker organiseret konkurrenceidræt, organiseret breddeidræt og uorganiseret idræt.**

	Aktive			
	organiseret konkurrence	organiseret breddeidræt	uorganiseret idræt	
Socialgruppe				
I +II	54	33	71	24
III	47	41	83	29
IV	34	33	54	39
V	35	23	69	27
Total	42	33	68	119

Ved læsning af tabellen skal man være opmærksom på, at der principielt har kunnet svares ja til aktivitet i alle 3 kategorier på én gang.

Nu skal man naturligvis være lidt forsigtig med at sammenligne tabel 1 og tabel 2, da det drejer sig om undersøgelser foretaget med 6 års mellemrum og 2 forskellige steder. Men tendensen er

- at der er færre blandt de 15-24 årige, som dyrker sport. 52% i Ringsted i 1980 mod 74% af de 14-15 årige i Silkeborg i 1974.

- at der er større social spredning for de 15-24 årige end for de 14-15 årige.

Klassemæssige forskelle og forskelle på frafald mellem idrætsgrene. Nu er, som det måske indirekte er fremgået af ovenstående, frafaldet ikke lige stort inden for alle idrætsgrene. Idrætsgrene, hvor man selv kan bestemme (som f.eks. badminton) er ikke så hårdt ramt, og idrætsgrene, hvor den fysiske udfoldelse er det dominerende (boksning, brydning og vægtløftning) har tidligere typisk været idrætsgrene, hvor der var overrepræsentation fra de laveste sociale lag. Dette billede er sandsynligvis ved at være udvisket. Der findes imidlertid ikke statistisk materiale, som kan be- eller afkræfte dette.

De voksnes idrætsudøvelse

For de voksne idrætsudøvere ser tallene således ud:

Tabel 3: Oversigt over, hvor stor en %-del af de aktive 25-64 årige i Ringsted kommune, som dyrker organiseret konkurrenceidræt, organiseret breddeidræt og uorganiseret idræt.

	Aktive			
	organiseret konkurrence	organiseret breddeidræt	uorganiseret idræt	
Socialgruppe				
I	27	16	74	29
II	16	24	64	64
III	11	19	46	111
IV	11	20	38	120
V	2	11	32	67
Total	12	19	46	392

Her er de sociale forskelle altså endnu mere udpræget. Dette skyldes dels de tidligere omtalte udskilningsmekanismer, dels at der nu kommer en ny gruppe til: motionisterne. Motionisterne er typisk rekrutteret fra de øverste sociale lag og mellemlagene, hvor man har behov for motion fra kontorjobbet og overskud til at komme i gang. Hvorimod hårdt legemligt arbejde giver mindre fysisk og psykisk overskud til at være idrætsaktiv.

Idræt som reproduktion af arbejdskraften
Foruden de direkte muligheder for at skabe profit gennem showsport og salg af idrætsrekvisitter får industrikapitalen indirekte glæde af idrætten gennem reproduktion af arbejdskraften. Det der normalt fremhæves er den *fysiske* reproduktion. At arbejdskraftens fysiske ydeevne (udholdenhed, kraft, sundhed) reproduceres.[19]

Vi mener ikke, dette er det væsentligste. For det første fordi fysisk nedslidning på arbejdet næppe for alvor kan afhjælpes gennem idræt, og for det andet fordi de fysiske præstationer bliver mindre og mindre afgørende i takt med automatiseringen.

Derimod er idrætten væsentlig for den *psykiske* reproduktion. Som middel mod stress (som overvejende har psykiske årsager) og som afveksling og underholdning i en hverdag, som udtømmes for oplevelser og socialt samvær.

Disciplinering af arbejdskraften
Endelig medvirker idrætten til en disciplinering af arbejdskraften, fordi de procesuafhængige kvalifikationer fremelskes. D.v.s. kvalifikationer, som ikke er bundet til et bestemt produktionsudstyr, men som generelt kvalificerer (disciplinerer) arbejdskraften til den kapitalistiske produktionsproces. F.eks. flid, udholdenhed, punktlighed, pålidenhed, fordringsløshed.

De konsumerende passive[20].

I løbet af 60'erne og 70'erne har sporten antaget karakter af at være et konsumobjekt. Dette står i modsætning til den oprindelige »udformning« af sporten som en social bevægelse med et vist (politisk) indhold.

Sportsforbrug kan principielt deles i 2 typer, der er kvalitativt forskellige:

1. Forbrug af sports*begivenheder*, d.v.s. interessen for nationale og internationale sportsbegivenheder, som principielt kan deles i to underkategorier: a) det direkte forbrug (overværelse af stævner, konkurrencer etc.) og b) det indirekte forbrug (formidlingen af sportsbegivenheder via massemedierne.
2. Forbrug af sports*varer*, d.v.s. forbrug af udstyr, redskaber o.lign. forbundet med sportsudøvelsen. Denne form for forbrug er ganske vist ikke et egentlig sportsforbrug, men et forbrug med snæver tilknytning til, hvad der normalt betragtes som sport.[21]

Forbrug af sportsbegivenheder.
Forbruget af sportsbegivenheder har skiftet karakter, derved at flere og flere overgår fra direkte til indirekte forbrug. Dette hænger selvfølgelig nøje sammen med udbredelsen af det eneste medie, der kan erstatte den direkte idrætsoplevelses aktualitet, visuelle og auditive indtryk, nemlig fjernsynet. I Danmark falder sportens »gennembrud« i TV sammen med De olympiske Lege i Rom i 1960, hvor sportens sendetid i løbet af 2 år blev mere end 3-doblet. Takket være denne udvikling blev sporten etableret som en del af underholdningsindustrien.

Med denne udviklingstendens må sportsarrangørerne tage mere og mere

hensyn til fjernsynets tilstedeværelse: Boksekampen mellem Muhammed Ali og George Foreman i Kinshasa fandt sted kl. 3 om natten af hensyn til de amerikanske fjernsynskiggere; nogle af kampene ved fodbold-VM i Mexico 1970 fandt sted kl. 12, hvor varmen på disse breddegrader er trykkende, fordi det skulle passe med den bedste sendetid i Europa. At fjernsynets tilstedeværelse også kan gå ud over den korrekt sportslige afvikling af et VM i fodbold, der er at betragte som den næststørste sportsbegivenhed på denne jord (kun sommer-OL er større), fik man et bevis på i Argentina i 1978: Her blev Argentinas kampe spillet senere end de øvrige kampe på den samme dag af hensyn til tilskuertallene til disse kampe, og dette princip blev fastholdt også i den sidste runde i mellemrunden, hvor Argentina havde åbenlys fordel af at kende Brasiliens resultat i forvejen.

Men også selve *opfattelsen* af sporten bliver påvirket ved fjernsynets dukken-op på scenen.

I modsætning til andre TV-underholdningsformer (film og krimier) er sportskampene ikke bygget op i afsnit, der er indbyrdes afhængige og derfor hver for sig uundværlige. F.eks. kulminerer en fodboldkamp ikke nødvendigvis til sidst. Dette betyder, at man udmærket kan beskære en fodboldkamp, når den skal vises i TV (jvf. søndagens sport).

> »Det er kendetegnende for sportsreportagen, omend man ikke mere lægger mærke til det på grund af den daglige gentagelse, at den kun bringer udsnit, bortset fra vigtige begivenheder og sportskampe. Det, der bliver gengivet, er ikke altid et repræsentativt, typisk udsnit, men derimod *de mest interessante passager*.«[22]

TV-mediet dynamiserer og dramatiserer altså sportskonkurrencerne, således at de kommer til at tage sig mere forbrugervenlige ud. En dansk TV-fodboldkigger, der for første gang vover sig ud på en dansk fodboldstadion, må få sig en ordentlig overraskelse, når han opdager, at spillet indeholder andet end mål, store chancer, brændte straffespark, udvisninger o.lign.

Men selv når man sender en sportskamp direkte, tager man den dynamiserende og dramatiserende effekt »i brug« hvis sporten ikke viser sig fra TV-venlig side. F.eks. ser man tit under vinterens engelske TV-tipskampe, at BBC's og ITV's producere, der i parantes bemærket må regnes blandt de mest erfarne TV-sportsproducere i verden, kompenserer for et udramatisk og ikke særligt spændende forløb af en kamp med hurtige kameraskift, nærbilleder af fødder og ben i fuldt løb o.s.v.

> »Et er fuldstændig klart. Tingene bliver vist langt mere intensivt og koncentreret i fjernsynet. Det, der bliver filmet, bliver jo ophedet og intensiveret efter alle kunstens regler, netop for at fange opmærksomheden. Og det i så høj grad, at *man næsten ikke længere selv er i stand til at iagttage, at søge, at opdage*. Det virkelige liv er noget mere normalt, mere almindeligt end koncentratet på billedskærmen.«[23]

Fjernsynet serverer altså et billede af sporten for fjernseerne, som adskiller sig en del fra virkeligheden.

Et andet karakteristikon ved fjernsynsmediet er, at det er *allestedsnærværende*.

Det øverste billede viser AaB mod Frem Sakskøbing i 1962 (2. division). Det nederste viser AaB - B93 i 1980 (1. division). Udtyndingen på tilskuerpladserne skyldes bl. a. massemediernes iscenesættelse af sporten, ligesom de dermed også er med til at ødelægge mulighederne for socialt samvær ved det direkte sportskonsum. (Foto: Aalborg Stiftstidende).

På ét tidspunkt ser man tennis fra Wimbledon, en time senere måske fodbold fra Madrid. Men ikke nok med det; ligesom en forfatter i en roman kan fortælle læserne, hvad forskellige personer på samme tid tænkte om en given situation, således kan fjernsynets forskellige kameraer vise en dramatisk og fortættet situation fra op til flere forskellige synsvinkler, og så endda ofte i langsom gengivelse. Som TV-kigger befinder man sig et øjeblik på langsiden, det næste øjeblik bag det ene mål o.s.v.

Dette allestednærvær er med til at gøre sportskonkurrencen mere dramatisk og interessant, men det gør også, at man som seer ikke behøver at følge så opmærksomt med, for man kan altid være sikker på, at de dramatiske situationer bliver gentaget ofte både 2 og 3 gange, og så kan man jo bare koncentrere sig om disse gentagelser. Det kræver meget større koncentration at overvære en sportskonkurrence »live«, for der har man kun sine egne øjne og ører at stole på, og man må selv finde ud af, hvad der er spændende og interessant.

Der sker altså en dynamisering og en dramatisering af den sportslige bevægelse, når den optræder som fjernsynssport. Hopf mener, at dette også breder sig til andre dele af fjernsynsunderholdningen gennem en proces, som han kalder »Die Versportung der Fernsehunterhaltung.«[24] De for sporten karakteristiske fænomener (konkurrence, spænding o.s.v.) viser sig at have så stor underholdningsmæssig værdi, at de med fordel også kan bruges andre steder. Her nævner Hopf eksempelvis en underholdningsserie fra det vesttyske TV, der er bygget op som en konkurrence, hvis 3. og sidste del består af en »alt-eller-intet«-runde, hvor man kan miste alt det vundne i det foregående. Spændingen bliver altså bevaret til sidste øjeblik.

> »Det, at afgørelsen står åben indtil det allersidste er en ufravigelig betingelse for en god tilskuersport«.[25]

Efter at have beskrevet den billedmæssige side af TV-sporten, vil vi nu (kort) sige noget om den lydmæssige side, d.v.s. det, kommentatorerne siger under sportskampen.

Her er det vigtigt først at gøre sig klart, om kommentarerne tjener informationsmæssige eller underholdningsmæssige formål: dette forholder sig sikkert ikke på samme måde i lande med reklamefinansieret TV som i lande uden denne form for TV. Hopf mener helt klart, at i Vesttyskland, hvor der er reklame-TV, og hvor man derfor hele tiden må tænke på, hvad der kan skaffe og holde flest seere, og dermed også skaffe flest mulige reklameindtægter, tjener kommentarerne udelukkende som underholdning, og det bliver derfor til en gang indholdløs »plaudern«:

> »(det) ... drejer sig næppe om indhold, for især inden for fodbold ses det tydeligt, at selv de store ånder for det meste nøjes med særdeles almindelige floskler.«[26]

Kommentarernes funktion bliver at erstatte den aktiverende stemning på tilskuerpladserne, som man ikke kan få med hjemme i stuen. Sporten bliver til et talkshow.

Fjernsynet griber altså forandrende ind i showsportens udøvelse, og showsporten må orientere sig mod forbrugerne, det vil bl.a. sige fjernseerne. Men hvorledes er denne gruppe sammensat; svarer sammensætningen til de sportsaktives eller er der forskelle?

Hvis vi først ser på den aldersmæssige fordeling, ser vi ikke en helt så stor forskel som hos de sportsaktive.[27] TV-sporten har altså et aldersmæssigt mere jævnt fordelt publikum, og i det hele taget er dette publikum meget stort; således angiver 47% af de voksne, at de ser sport i TV ofte eller altid.[28] Sammenligner man dette tal med de sportsaktive voksne, der udgør en fjerdedel af alle voksne, kan man altså sige, at kun hver anden af de faste TV-sportsseere lader sig inspirere af kiggeriet til selv at dyrke sport, der er med andre ord her tale om forbrug af sportsbegivenheder som ren underholdning.

Mens alderen ikke spiller den helt store rolle for forbruget af sport i TV, finder man en helt anderledes markant afhængighed, hvis man ser på det sociale tilhørsforhold. Og afhængigheden er vel at bemærke omvendt i forhold til den sociale sammensætning af de idrætsaktive.

Følgende tabeller viser det direkte og det indirekte sportsforbrug i Ringsted kommune.

Oversigt over hvor stor en %-del af de 15-64 årige i Ringsted kommune som overværer sportskonkurrencer/ser sportsbegivenheder i Tv

	overværer af og til sportskonkurrencer	Ser altid eller ofte sportsbegivenheder i TV	
Socialgruppe			
I	54	35	41
II	57	48	76
III	52	50	139
IV	58	58	160
V	49	53	94
Total	54	52	510

Der er altså her en tydelig tendens til at aktiviteter, som ikke kræver tid, kræfter og energi i større omfang, konsumeres af de laveste sociale lag.[29]

Forbrug af sportsvarer.

Forbruget af sportsvarer hænger nøje sammen med udviklingen af showsporten. Hvor man før showsportens frembrud kunne dyrke sport i det tøj, man havde lyst til, er der nu opstået en hel sportsvareindustri, hvis enkelte firmaer hver for sig støtter eliteidrætsmænd med ofte meget store beløb mod at disse forpligter sig til at bruge netop dette firmas produkter. Derved opstår der en

mode i sportsbeklædning, der baserer sig på, at man forbinder toppræstationer med et bestemt firmamærke. Hvis man ikke selv kan finde ud af denne sammenhæng, skal firmaet nok hjælpe én på vej:

»*Måljægerne i Bundesligaen.* Manfred Burgsmüller med sine 26 træffere og Karl-Heinz Rummenigge med sine 22 fører klart på topscorerlisten. Begge bærer Adidas. Og blandt de nuværende 10 bedste målskytter i Bundesligaen stoler de 8 på verdensmærket med de 3 striber.«[30]

Denne form for reklame er meget almindelig inden for sportsbeklædningsindustrien, og især 2 - 3 store koncerner, der alle er multinationale, har haft så stor succes med reklamen, at de har kunnet tilkæmpe sig en monopolagtig stilling på markedet, der bedst af alt kan sammenlignes med de syv søstres stilling på oliemarkedet. At der er noget om snakken, ses måske bedst af, at også østeuropæiske topidrætsfolk er begyndt at bruge »verdensmærket med de tre striber«.

I Danmark er den egentlige sportsvareindustri af meget beskedent omfang. Den samlede omsætning beløb sig i 1978 således kun til 130 millioner kr. Men dette tal afslører dog en stigning på 139% i løbet af 5 år i forhold til en gennemsnitlig stigning i dansk industri på 79%, så de få virksomheder, der findes i Danmark, går det tilsyneladende godt for.[31]

Hvis man ser på detailhandelen, får man et endnu tydeligere billede: I løbet af de sidste 20 år er antallet af sportsforretninger mere end 5-doblet[32], og den samlede omsætning i 1978 var op imod 500 mio. kr.

Branchen har altså udviklet sig nærmest eksplosivt (f.eks. er indførselen af sportssko i 10-årsperioden 1970 - 1980 blevet mere end 14-doblet[33], og man kan rolig konkludere, som Riiskjær gør det:

»I forening med showsporten udgør sportsvareindustrien i dag en kraft af massive markedsinteresser, der har udviklet sig til at dominere et livsområde, som før var behersket af individerne selv i frivillig sammenslutninger, der forfulgte ikke-materielle mål. Derved kommer markedsideologien til at ligge som en tung dyne over individets forhold til sport, og en forbrugsbevidsthed bliver dominerende i dette forhold.«[34]

Resumé af udviklingstendenserne i den aktive sportsudførelse og det passive sportskonsum.

Lad os i korthed trække nogle af tendenserne i de to foregående afsnit op:

1. Børn fra lavere sociale lag er underrepræsenterede i idrætsklubber. D.v.s. klubberne virker som socialt filter.

2. Når frafaldet for alvor sætter ind i 15 årsalderen rammer det socialt skævt.

Alt i alt er der meget, som tyder på, at det er en myte, at idrætsklubberne holder de unge væk fra gadehjørnerne. Idrætsklubberne tildeler nederlag til dem, der i forvejen er tabere og henviser dem til gadehjørnerne. Dem der bliver i idrætsklubberne er ofte dem, som også er aktive i andre sammenhænge,

og de ville sandsynligvis have undgået gadehjørnerne under alle omstændigheder.

3. Blandt de voksne idrætsudøvere øges den sociale skævhed yderligere.

4. Problemerne under 1, 2 og 3 er der ikke udsigt til bliver løst. Tværtimod tyder en del på, at de forstærkes. I tabel 5 og 6 er aldersfordelingen på sportsudøverne sammenlignet for 1964 og 1975.

Tabel 5: Dyrker sport/motion 1964 og 1975. alder pct.

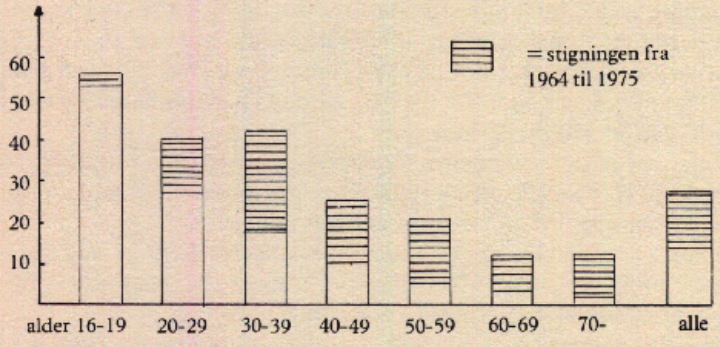

Tabel 6: Dyrker sport/motion, mænd-alder. 1964 og 1975. pct.

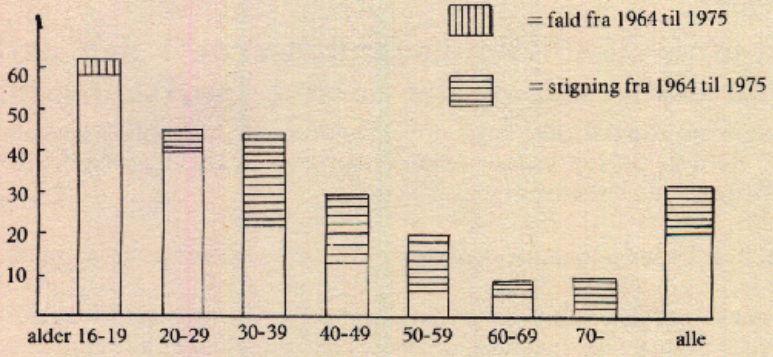

Kilde: SFI's fritidsundersøgelser fra 1964 og 1975.[35]

Der er altså, på trods af en næsten fordobling af idrætsaktiveteten, sket en nedgang i de 16 - 19 årige drenges aktivitet.

Vi har endvidere en kraftig formodning om, at de klassemæssige forskelle blandt idrætsudøverne taget under ét øges. Der findes ikke statistisk materiale i Danmark som belyser udviklingen i den klassemæssige fordeling blandt idrætsudøverne. En tysk undersøgelse viser denne udvikling:

Tabel 7: Sociale data for »sportsmænd« og »ikke-sportsmænd« i Vesttyskland (April 1973).
Spørgsmål: »Dyrker De sport?«

	Regelmæssigt %	En gang imellem %	Nej %
Sociale lagdeling:			
Overklasse og højere middelklasse	26	36	38 = 100
Den brede middelklasse Kontorfagene	21	25	54 = 100
Den brede middelklasse Håndværksfagene	15	24	61 = 100
Laveste sociale lag	5	12	83 = 100

Kilde: Gerd Hortleder. Sport in der nachindustriellen Gesellschaft, p. 102.

De tilsvarende tal for 1968 viste, at der også dengang var 18% af det nederste sociale lag, som dyrkede sport, hvorimod 44% af overklassen og øverste mellemlag dyrkede sport (mod 62% i 1973).

Stigende sportsudøvelse er altså et fænomen, som i Vesttyskland er forbeholdt andre end underklassen.

Det er heller ikke i Danmark primært de lavere sociale lag, som får glæde af idrætsbevillingerne.

De øgede bevillinger kommer først og fremmest eliten til gode, da eliteholdene anvender langt størsteparten af klubbernes indtægter. F.eks. anvender Holtes 1. divisionshold i volleyball 50% af klubbens indtægter[36], og lignende forhold eksisterer i andre klubber.

Og elitens resourcekrav er stigende og vel i princippet stort set uden loft.

Det betyder, at bredden forsømmes mere og mere.

Den tolereres dog som finansieringskilde for eliteholdene. F.eks. betaler motionsspillerne i badmintonklubberne ofte skyhøje kontingenter i forhold til klubbernes udgifter. De klubber, som af kommunerne får tildelt gratis eller

billige haltimer, har herigennem sikret sig en god indtægt (og indirekte kommunestøtte til eliteholdet). Det er næppe helt ved siden af, at 50% af tilskuddene til idrætten regnet på denne måde går til 1 0/00 af de aktive.

5. Idrætten er på vej mod yderligere professionalisering, systematisering og instrumentalisering af udøverne.

6. Sportsartikelindustrien er hjulpet af reklamer fra professionelle idrætsfolk blevet gennemkapitaliseret så enhver 8 års knægt ikke længere kan sige fodboldstøvler, men bare Adidas - så hans forældre kommer til at punge ud med det dobbelte af det nødvendige.

7. TV-sport er godt på vej til at fortrænge tilskuerne fra sportsarenaerne. De sociale relationer, som eksisterer på tilskuerpladserne (og de »øer af arbejderkultur« der evt. er) erstattes af relationer til en billedskærm.

Socialdemokratiets sportsideologi.

I det foregående har vi set på problemet arbejderklasse og idræt i en bred samfundsmæssig og social ramme. I det følgende vil vi se på, hvorledes det parti, som administrerer statsapparatet, nemlig socialdemokratiet, forholder sig til dette problem.

Dette fremgår klarest i et debatoplæg til socialdemokratisk idrætspolitik, udarbejdet i 1977. Siden har partiet stort set ikke ytret sig yderligere om sagen. Oplægget består af to dele, dels en partipolitisk »vision« og dels et administrativt afsnit, hvor der redegøres for, hvorledes statsapparaterne - herunder amter og kommuner - kan og bør støtte idrætten. Det er det »visionære«, der i denne sammenhæng er mest interessant, fordi det som så meget andet, når socialdemokratiet udtaler sig »ideelt«, står i skarp modsætning til realiteterne.

For det første er det ikke overraskende - men på den anden side i god overensstemmelse med partiets forvandling fra klasseparti til folkeparti - at idrætten *ikke* ses som noget særligt problem for arbejderklassen, men som et problemområde, hvis forskellige løsninger vil være »til gavn for hele folket«, og som vil fremme »idrætten som en investering i livskvalitet«. I denne forstand er idrætspolitik i socialdemokratisk forstand fuldstændig løsrevet fra sin klassemæssige sammenhæng. Idrætten betragtes som en bevægelse på lige fod med andre bevægelser:

> »I Skandinavien kan vi betegne vor idræt som folkelig. Ligesom andre kulturbevægelser (højskolebevægelsen, andelsbevægelsen, kolonihavebevægelsen etc.) er den vokset op fra neden, hviler på egne økonomiske forudsætninger og har først relativt sent fået økonomisk opbakning fra myndighederne.«[37]

De nævnte eksempler viser den historiske kikkert for det blinde øje, for netop disse bevægelser er alle udtryk for klassemæssige interesser. Det kan endda nævnes som en parentes, at netop højskolebevægelsen fra Sverige indførte den

lingske gynmastik, som mere adækvat med bøndernes behov end den overleverede militærgymnastik, ligesom Julius Bomholt i sin bog *Arbejderkultur* fra 1932 forsøgte at se idrætten i sammenhæng med en *socialistisk* kulturpolitik, der forholdt sig reelt til arbejderklassens behov og konkrete livssammenhæng.

Tabes klasseaspektet af syne, så kan vi for det andet til gengæld sige, at socialdemokratiet som administrerende parti i en række henseender har et skarpt blik for idrættens mulighed for at tjene andre interesser end den enkeltes mulighed for gennem idrætsudøvelse at kunne glædes ved legen og opbyggelse af evnen til kropsbeherskelse og ved samværet med andre, idet oplægget ser i idrætsudøvelsen som et *instrument* for noget, der ligger uden for den selv. Eller sagt på anden måde, så skal idrætten bidrage til at løse nogle samfundsmæssige problemer, som er opstået med det kapitalistiske samfunds strukturering af hverdagslivet. Dels skal idrætten *kompensere* for den fysiske og psykiske nedslidning, som folk udsættes for i arbejdslivet:

»Når vi finder tidspunktet passende for dette udspil, hænger det bl.a. sammen med, at vi er på vej ind i et fritidssamfund, hvor maskiner og trafikmidler byder mennesket på færre udfordringer, og hvis der ikke skal ske en fysisk og psykisk degeneration, så må der der gives *alle* mulighed for en kropslig udfoldelse, som øger det legemelige og åndelige velbefindende.«[38]

Dels skal idrætsudøvelsen *kvalificere* den enkelte bedre som arbejdskraft i form af et fysisk og psykisk beredskab.

»Denne hjælper ham eller hende til at disciplinere sine handlinger, øge sin effektivitet og den giver legemlig frihed. Herved klares de fysiske og psysiske anstrengelser i hverdagslivet lettere, opmærksomhed og reaktioner skærpes, og man lærer koordinering af bevægelser.«[39]

Og dels skal idrætten *legitimere* den givne sociale orden på tre niveauer. Den første angår forestillingen om det demokratiske samfund, som idrætslivet og dets organisationer kan være med til at indpode og fastholde:

»Når socialdemokratiet lægger så stor vægt på, at idrættens ledelsesstruktur er demokratisk, så kan det godt fremstå som en selvfølgelighed, men det er også en appel til de ansvarlige ledere om at være sig bevidst, hvor stort et bidrag de kan yde til at styrke vor leveform ved at praktisere folkestyrets idé i hverdagslivet. I den udstrækning klubberne kan være et samlingssted uden for træning og konkurrencer, udfylder de en vigtig social opgave.«[40]

Det andet niveau går på, at idrætsudøvelsen og det sociale samvær kan bidrage til at styrke socialpartnerideologien og forestillingen om social lighed:

»Idrætten kan være med til at skabe rammer om socialt samvær, som ignorerer et *hierarki* bygget på penge og status.«[41]

Endelig er det tredje legitimerende moment en forestilling om, at idrætten kan skabe et *psykisk-eksistentielt* beredskab, der kan få den enkelte til at acceptere nederlagets uafvendelighed:

»En anden kritik går på de uafvendelige nederlag, som enhver form for kamp påfører i hvert fald de fleste af deltagerne. Vi anser nederlaget for at være et uafvendeligt led i menneskers tilværelse, i arbejde og kærlighed og også i sport, men gennem idrætten kan vi lære at komme til rette med vore nederlag og indse, at de ikke behøver at være en katastrofe, men et incitament til at videreudvikle vore muligheder.«[42]

Sammenfattende kan vi om et sådant syn på idrætten sige, at den får en tilpassende funktion, at den socialdemokratiske idrætspolitik får den opgave at være med til at lappe på de skavanker, som skabes helt andre steder, altså at partiets politik på det her område ligesom alle dets andre politikker er en blot og bar administrering - endda som det sidste citat viser ret så kynisk og proportionsforvrængende - af den elendighed det kapitalistiske samfund afsætter. Og samtidig kan vi sige, at der finder en omvending sted af forholdet mellem subjekt og objekt, forsåvidt idrætten bliver brugt, som et statsligt styringsinstrument, der i sidste instans bidrager til at sikre den sociale kontrol. For socialdemokratiet er det vigtigere at se på, hvilke statslige interesser der kan tilgodeses gennem f.eks. den økonomiske støtte til organisationerne, end det er at sørge for, at det enkelte menneske kan finde en optimal glæde ved at deltage i en eller anden form for idræt. Individet/klassen bliver til genstand for statsapparaternes regulerende indgreb og gustne overlæg, og derved ødelægges efterhånden de subjektive motiveringer for idrætsudøvelsen.

Denne omklamring af den subjetive drivkraft til idræts udøvelser forstærkes yderligere af den tiltagende kapitalisering af idrætten. Debatoplægget tager problemet op omkring en diskussion af dels forholdet mellem elite og bredde, dels ved en diskussion om »kommercialiseringen«.

Om det første hedder det:

> »Der er ikke blot modsætninger, men også sammenhæng og vekselvirkning mellem elite og masse.
>
> Forudsætningen for, at Danmark kan klare sig så godt i international sport, er de tusinde klubber spredt ud over hele landet med deres mange turneringer, men på den anden side virker en opsigtsvækkende sejr som en magnet på medlemstilgangen, især af helt unge.«[43]

Umiddelbart ser denne sejlivede myte rigtig og besnærende ud, men virkeligheden er nok snarere den, at den i citatet omtalte magnetvirkning er meget kortvarig, fordi de enkelte hurtigt oplever to ting i en idrætsforening i dag. Dels at afstanden mellem eliten og bredden er så stor, at der stilles enorme præstationskrav for at nå eliteniveauet, og dels at ledernes interesse for den, der blot vil deltage i idræt for legens og det eventuelle klublivs skyld, meget hurtigt svækkes. Det er i moderne idræt ikke bredden, der dyrkes, men det *enkelte talent*, som helst skal udpeges så tidligt som overhovedet muligt, mens derimod de »talentløse« nok skal få lov at udfolde sig lidt, men deres hovedfunktion er at danne det *økonomiske* underlag for klubbens stjerner. Dette problemfelt diskuteres overhovedet ikke i debatoplægget, selv om det er meget vitalt for idrætten i dag, fordi der muligvis her ligger en af årsagerne til de store frafald blandt de 14 - 20 årige, som især kommer fra arbejderklassen.

Når denne *individualisering* er slået så kraftigt igennem, som det faktisk er tilfældet, så hænger det sammen med den nævnte *kapitalisering* af idrætten i dag. Den kommer dels udefra i form af en hastig ekspanderende sportsindustri, som ser mulighed for at hente store profitter hjem fra dette område, og som efterhånden også har fået indflydelse på selve den enkelte idrætsgrens struktur. Hvad der imidlertid er umiddelbart mere interessant er den »inter-

ne« kapitalisering i idrætten selv. Hvis en klub vil overleve eller fastholde sin prestige, så er præstationskravene så store, ikke bare til den sportslige formåen, men også til den økonomiske, at det med til at ødelægge en tidligere eksisterende sammenhæng mellem elite og bredde, ligesom den økonomiske rationalitets stigende betydning for den enkelte klub betyder en *udskillelse* af en *selvstændiggjort* og *professionaliseret* administrativ og sportslig ledergruppe, som på ingen måde er interesseret i at tænke idræt i forbindelse med f.eks. demokrati, snarere tværtimod.

Alt i alt kan vi sige, at heller ikke socialdemokratiet for alvor går ind for en ordentlig diskussion af forholdet mellem idræt, klasser og samfund. For det første er oplægget modsigelsesfyldt: idrætslivet skal være autonomt, som det altid har været, samtidig med at det reelt - som det skulle være fremgået af nogle af citaterne - er *samfundsmæssiggjort* og dermed kommer til at tjene styrings- og sociale kontrolform, der så igen kan være svære at få opfyldt, fordi de stigende præstationskrav i forbindelse med idrætsudøvelse får folk til at holde op, især arbejderklassens børn. For det andet undlader oplægget at tage stilling til en rimelig diskussion af den sociale struktur i idrætten. Og for det tredje diskuteres de reelle problemer omkring den eksterne og og interne kapitalisering af idrætten kun i lidt moralsk på-den-ene-side-og-på-den-anden-side-snak. Derfor er der god grund til at karakterisere de socialdemokratiske »visioner« som defensive, administrerende og i værste fald tilpassende.

Hvad kan der så gøres?

Det ville unægteligt have været en fordel, om udviklingen i dansk idræt var blevet bedre belyst, end vi her har kunnet gøre det, når der gives nogle bud på, hvordan problemerne kan løses.

Vi er imidlertid nogenlunde sikre på, at en blind fortsættelse af den nuværende udvikling ikke fører i en retning, vi bryder os om (højere grad af professionalisering og erhvervslivsindblanding og videreudvikling af idrætten som instrument for statsmagtens forsøg på løsning af samfundsmæssige problemer - »socialsport«) og forsøger derfor på det grundlag vi har at angive, i hvilken retning en udvikling til løsning af de i artiklen nævnte problemer kan findes.

Umiddelbart ville det være en forbedring med større støtte til bredden og med nogle organisatoriske ændringer, som definitivt forhindrede elitens udsugning af breddeidrætten. Det vil betyde, at flere kom til at dyrke idræt, men det vil næppe udjævne de sociale forskelle. Meget tyder på, at det vil være mellemlagene og de øverste sociale lag, som vi få glæde af en sådan ændring (jvf. den tidligere citerede udvikling i Vesttyskland).

Hvis vi for alvor skal udnytte de muligheder, der ligger i idrætten for på en god måde at udvikle færdigheder og evner til social og følelsesmæssig kontakt, er det ikke nok med generelle administrative ændringer. Så må vi (som det er forsøgt i det foregående) nøjere se på, hvad det er i idrætsudøvelsen og de nærmeste omgivelser, som hindrer en sådan udvikling.

Spørgsmålet er altså, hvad der skal til, for at en idræt, som tilgodeser menneskers (klassemæssig bestemte) behov, kan udvikles og om en sådan udvikling i det hele taget er mulig.

Der er to historiske eksempler på, at det i hvert fald har været muligt. Det ene eksempel er den folkelige idræt, som udvikledes i det forrige århundrede, som tidligere er omtalt. Det andet eksempel er arbejderidrætten fra dette århundredes begyndelse. Læs f.eks. hvad Sigfried Meyer sammenfatter som målet med arbejdersport:

> »Det var et hovedmål for den socialdemokatisk orienterede arbejdersportsbevægelse at nedbryde den mindreværdsfølelse hos sine medlemmer, som på grund af samfundsmæssige opdragelsesmekanismer er blevet psykisk forankret hos dem, og at erstatte det klasseinstinkt, der sporadisk er til stede hos arbejderne, med en rationelt begrundet klassebevidsthed.
> Både det kropslige og det åndelige opdragelsesarbejde skulle vække karakteregenskaber som selvbevidsthed og selvtillid, parret med stærk vilje og beslutsomhed. Det menneske der tænker, føler og *handler* socialistisk, skulle være det endelige produkt af alle opdragelsesanstrengelserne«.[44]

Sigfreid Meyer: Sport und prozessunabhängige Qualifikationsmerkmale, p. 180.

Her er ikke just tale om at »komme til rette med vore nederlag...«, men om aktiv opdragelse til handling!

De samfundsmæssige betingelser i dag er andre end betingelserne for forrige århundredes klassekamp på landet og byproletariatet i 1920'erne. Derfor kan vi heller ikke anvende de historiske løsninger i dag. Der må udvikles løsninger, som har vores hverdag i dag som udgangspunkt. I den proces har dagens arbejderbevægelser efter vores bedste overbevisning ikke interesse i at være passiv.

Der må aktivt arbejdes f.eks. for at:

Eliteidrætten må økonomisk udskilles fra breddeidrætten.

Trænere og ledere må uddannes til at aktivere og opmuntre især de svageste. Trænerne skal ikke primært uddannes til talentudvælgelse og systematisk fysisk træning, men derimod til at fremme færdighedsudviklingen og socialt fællesskab.

Organisationerne må arbejde for at rekvisisitindustrien holdes nede f.eks. ved selv at fremstille rekvisitter.

Der må dannes hold med deltagelse fra begge køn. Det bliver ikke elitehold, men det bliver hold, hvor det sociale sammenhold bliver det primære.

Klublivet skal lægges op, så det opfordrer til at komme og være med, også selv om man ikke er nr. 1 på det idrætslige plan.

Demokrati, og ikke manegement skal være det bærende princip. Medbestemmelse og ansvar skal gå frem for konkurrence.

Der må udvikles turneringer og idrætsgrene, som ikke sætter konkurrence på bekostning af andre, men social- og færdighedsmæssig udvikling højest (fælles ture, familiestævner i f.eks. orienteringsløb, kvarterfolkeidrætsfester etc.)

Billedet viser et eksempel på en idrætsgren, hvor den enkelte udøver selv kan være i hele forløbet fra klargøring af båd og sejl til selve sejladsen. Samtidig er det en idrætsgren, som kan samle både voksne og børn i et konkret samarbejde. Men alt er ikke lutter uskyld - som reklamerne på sejlene viser. (Foto: Erik Møgelhøj).

Dermed er de samfundsmæssige strukturer, som til syvende og sidst er årsagen til den hårde sociale udvælgelse naturligvis ikke ændret, men måske er der så givet et bidrag til at idrætten (igen) kan være med til at opdrage os til at gå aktivt ind for at skabe en bedre hverdag også på andre af livets områder.

Noter:

1. P.H. Kühl & Inger Koch Nielsen: Fritid 1975. Meddelelse nr. 14 fra Socialforskningsinstitutet 1976.
2. Undersøgelsen, Unge i Midtjylland, blev foretaget af en projektgruppe ved Psykologisk Institut ved Århus Universitet og omfattede en hel årgang 14-15 årige. Undersøgelsen er omtalt i: Vagn Frederiksen og Peer Møller Sørensen. Ungdom, uddannelse og fritid. Munksgaard 1977 og i John Drachmann og Søren Riiskjær Christensen: Sport, klasser og socialisation. Århus 1978. (Upubliceret speciale)
3. Jette Forchammer og Jan Helmer-Petersen: Kulturens børn. København 1980.
4. Løbeseddel fra Arbejder-Cyklist-Forbundet »Solidaritet« 1910. Her citeret fra Ebbe Hansen: Arbejderidrætten i Danmark med særlig henblik på DAI i perioden 1929-43. Den jyske Historiker 19-20. Sportshistorie. Århus 1981.
5. Ebbe Hansen p.154.
6. Niels Kayser Nielsen: De (H)vide mål og det grønne græs - Træk af sportens historiografi« i Den jyske Historiker 19-20.

7. Dag Solstad har i sin roman »Svig« beskrevet miljøet i en norsk arbejdersportsklub i 30'erne. Forlaget Oktober 1978. Og Hans Jørgen Nielsen har i »Fodboldenglen« ansatser til en lignende beskrivelse af miljøet i en idrætsklub i 50'erne i et arbejderkvarter på Amager. Forlaget Tiderne Skifter 1979.
8. Af undersøgelser, som direkte har den danske idræt som genstand, foreligger der kun en: Projekt idræt i lokalsamfundet. Det drejer sig om en spørgeskemaundersøgelse omkring befolkningens idrætsvaner i Ringsted kommune. Projektet er en del af et europæisk forsknings- og udviklingsarbejde under Europarådet. Yderligere kan vi nævne, at socialforskningsinstituttets fritidsundersøgelse fra hhv. 1964 og 1975 også inddrager sportskonsumet (jvf. note 1). Desuden foreligger en undersøgelse af en årsgeneration 14-15 åriges livssammenhæng i Silkeborg kommune (jvf. note 2). Endelig skal det nævnes at »Kulturens børn« fra 1980 også inddrager sportskonsumet (jvf. note 3).
9. Socialforskningsinstituttets socialgruppemodel opdeler befolkningen i socialgrupper efter sammenvejning af deres uddannelse, indtjening, stilling, hvorimod det der betyder noget i socialiseringssammenhænge og i klassemæssig sammenhænge primært er de materielle forhold i produktionen. (håndværksarbejde, industriarbejde, medbestemmelse i indretning af arbejdsplads etc.). Derved har SFI's opdeling en tendens til at udjævne klasseforskelle.
10. Jvf. note 2
11. I tidsskriftet Nordisk Forum nr. 32 er i artiklen »Hvorfor holder 14-19 årige op med at dyrke idræt« givet en mere udførlig beskrivelse af, hvorfor idrætten er attraktiv for de yngste årgange, og hvorfor så mange holder op med at dyrke idræt i 14-15 årsalderen.
12. Se f.eks. Klaus Ottomeyer: Människan under kapitalismen. Göteborg 1978, p. 19-24.
13. Denne beskrivelse af sammenhæng mellem normerne i idrætten og det samfund, idrætten er en del af, er utilladelig kort. Beskrivelsen skal tjene til anskueliggørelse af, hvornår bestemte normer dukker op i idrætten. En beskrivelse af sammenhæng mellem sport og samfundsudvikling er foretaget af Norbert Elias. En gennemgang af Elias' metode findes i Wilhelm Hopf: Kritik der Sportsoziologie p. 35 ff. Achenbach Verlag 1979. På dansk foreligger i Den jyske Historiker nr. 19-20: Nobert Elias. Sportens oprindelse som et sociologisk problem, som ligeledes giver et indblik i Elias' metode.
14. En nærmere analyse af sportens professionalisering instrumentalisering, kommercialisering, internationalisering og visualisering findes i Gerd Hortleder: Sport in der nachindustriellen Gesellschaft. Frankfurt am Main 1978.
    Tilsvarende har Søren Riiskjær i en artikel om »sport som forbrugskult« i tidsskriftet Centring nr. 1/1980 beskrevet sportsudøvelsens udviklingstendenser: a) tiltagende teknologisering b) inddragelse af videnskabelige metoder og resultater c) tilpasninger af regelsættet d) specialisering og e) ændringer i udøvelsens udførelse.
15. Se f.eks. Idrott åt alla: Betänkande avgivet av Idrottsutredningen. Stockholm, 1969 (SOU 1969 : 29), hvor idrættens samfundsmæssige rolle (kapitel 3) beskrives som besparelser på sygehusvæsnet, reduktion af fritids »problemet« og tilpasning af ungdommen.
16. Jvf. Odd Kjørmo: Idrett og Socialisering, Kompendium fra NIH, nr. 55, Oslo 1980.
17. Denne og de følgende tabeller fra Ringsted Kommune er udarbejdet på grundlag af resultaterne af »Ringstedundersøgelsen«. Materialet er velvilligt stillet til rådighed af Søren Riiskjær, som arbejder med undersøgelsen sammen med »Idrætsforsk« på Gerlev Idrætshøjskole.
18. Populationen i socialgruppe I og II er i underkanten af, hvad der er tilstrækkeligt for at kunne drage holdbare konklusioner.
19. Jvf. Sigfried Meyer: Sport und prozessenabhängige Qualifikationsmerkmale. Lollar: Ashenbach, 1976.
20. Afsnittet bygger på Søren Riiskjær: Sport som forbrugskult. Centring nr. 1/1980.
21. Riiskjær, p. 24
22. Wilhelm Hopf, Kritik der Sportsoziologie, p.74 (vor understregning)
23. B. Wember: Wie informiert das Fernsehen, p. 65, citeret efter Hopf, p. 71 (vor understregning).

24. Hopf, op. cit., p. 76
25. Hopf, op. cit., p. 77
26. Hopf, p. 138
27. Materiale herom fra SFI er behandlet i Drachmann og Riiskjær 1978.
28. Jvf. Drachmann og Riiskjær
29. Udfra materialet i SFI's fritidsundersøgelse 1975 viser Riiskjær i Centring nr. 1/1980 en lignende sammenhæng mellem social sammensætning og sportskonsum.
30. Reklame for Adidas i Kicker-sportmagazin 21.4.1981, p. 41
31. Riiskjær, Sport som forbrugskult. p. 37
32. Riiskjær, p. 38
33. ibid.
34. Riiskjær, p.35
35. Her citeret fra Drachmann og Riiskjær: Sport, klasse og socialisation, Århus 1978.
36. Radiomagasinet Clinch, februar 1981.
37. Idrætten og samfundet, debatoplæg udsendt af Socialdemokratiet, p. 5
38. Idrætten og samfundet, p. 3
39. ibid.
40. ibid.
41. ibid.
42. Idrætten og samfundet, p. 4-5
43. Idrætten og samfundet, p. 4
44. Siegfried Meyer: Sport und prozessunabhängige Kvalifikationsmarkmale, p. 180

English summary

Workers' sport - a question of the past?

Unlike the development in Germany and Norway there in Denmark never was any social powerful movement for worker's sport. Yet there have been classspecific cultural backgrounds in connection with the sport clubs in the working class districts. However there exist no danish studies, that qualitatively describe the connections between sport and everyday life.

The authors of this article find it important with such studies, and at the same time they try to find out why the *general* development of social life makes sport of the working classes a historical paranthesis and why modern sport is not able to attend to the physical and psychical needs of the working classes. The authors postulate that

- children from the working classes are underrepresented in the sport clubs

- children from the working classes stop their going in for sport at the age of 15, so that

- the social inequality among adults' sport is greater than among the children. And there are no indications that the social inequality is getting smaller

- sport is developing to a high degree of profesionalism and a high degree of instrumentalizing the athletes. This development is as well caused by as supported by the capitalized sport industry

- the mass-media sport crowds out the onlookers from the sport-grounds. Thus the social relations existing on the sport-grounds have been changed into a relation to a television screen.

The danish labour-party that has controlled the state-apparatus does not reflect these problems. Instead the official policy shows that the labour party wishes to use the sport as an instrument to *qualify the workers, to compensate* the increasing malaise of modern work, and to *legitimate* the social order. At the same time the labour party has the illusion that modern sport is a popular and democratic movement. The party does not reflect the capitalizing of the sport and the consequences in respect to »survival of the fittest«.

The authors suggest that sport - again -should be in harmony with the needs of working classes, and that the modern labour movement should take an active part in the future development of the sport in order to improve the human abilities to social and emotional contact, and at the same time improve the feeling of independence and self-confidence - which according to the authors is possible by going in for sport, when it functions at its best.

If the sport life is reformed according to the above mentioned characteristics the authors postulate that sport could be an active element in changing other aspects of the working classes' everyday life.